

DE FRIESE LUTHERAAN

Contactblad voor de lutheranen in Friesland, uitgegeven
door de Evangelisch-Lutherse gemeente Leeuwarden-
Harlingen nr. 93,2 juni, juli, augustus, september 2026

IN DIT NUMMER

genade	3
kerkdiensten	5
in memoriam	6
uit de kerkenraad.....	7
van de kerkrentmeester	9
wees wel gefeliciteerd	12
komende activiteiten.....	13
leren van luther	14
terugblik buitendag	18
kring Harlingen.....	20
colofon	27

De Friese Lutheraan liever digitaal ontvangen?

Om digitale verzending mogelijk te maken hebben wij uw e-mailadres nodig. U schrijft een e-mail naar de ledenadministrateur: kerkrentmeester.westerbeek@gmail.com

In de e-mail dient te staan: [uw naam, adres en woonplaats](#).

Ook dient u te vermelden of u De Friese Lutheraan alleen digitaal of zowel op papier als digitaal wenst te ontvangen.

Uw digitale privacy blijft geheel gewaarborgd omdat uw e-mailadres wordt opgenomen in het kerkelijk registratiesysteem dat voldoet aan alle wettelijke eisen.

Kopij voor 'De Friese Lutheraan' te adresseren aan: Redactie 'De Friese Lutheraan', Nieuwe Oosterstraat 28, 8911 KN Leeuwarden
Of: email: luthers@xs4all.nl

U kunt kopij voor nummer 93,3 insturen tot 11 september 2026
wat daarna binnenkomt gaat naar nummer 94,1 2027

Wilt u een artikel uit dit nummer overnemen, geheel of gedeeltelijk?
Wees dan zo vriendelijk vooraf contact op te nemen met de kerkenraad.

Genade

door ds. Jan van Twist

Naar aanleiding van de bijeenkomst Kring Harlingen 8 juni jl.

Op het schoolplein wordt gespeeld, gestoeid en soms gevochten. De sterkste vechtersbaas legt zijn tegenstander op de grond en houdt hem (of haar) tegen de grond. "Vraag om genade" is de vraag aan het slachtoffer. Wanneer deze aan het verzoek voldoet is de strijd afgelopen en gaan beiden na schooltijd vrolijk samen naar huis.

Een andere herinnering stamt uit de jaren zeventig van de vorige eeuw. De predikant hield zich aan de orde van dienst zoals die in het dienstboek stond: schuldbelijdenis-genadeverkondiging-eventueel een loflied. Een opmerking van een gemeentelid zette hem aan het denken: "dominee, ik voel mij niet zo schuldig, dat ik elke zondag mijn zonden moet belijden."

Het zijn twee voorbeelden die iets zeggen over genade. Of liever ze vertellen iets van de vragen rond dat begrip. Daar over spraken we met elkaar op de bijeenkomst van de kring Harlingen van de ELG gemeente Leeuwarden-Harlingen.

Wat is genade? Is het zoals de Heidelberger Catechismus ons vertelt dat ieder mens geneigd is tot alle kwaad? Het gevoel van dat gemeente lid heeft daar moeite mee. En wie in onze tijd niet? We proberen zo goed mogelijk te leven. Natuurlijk zijn we niet volmaakt. Dat weten we zelf ook heel goed. Zeker in het licht van Gods plan met deze wereld en haar bewoners zou het vaak wel een beetje anders moeten gaan. Maar we zijn toch ook maar mensen? Het kwaad of tekort schijnt onlosmakelijk met de mens verbonden te zijn. Is dat een fatalistische gedachte? Nee, zou Luther zeggen, het is de realiteit.

Dan komt de vraag op hoe kom je daar los van. Dan klinkt het woord genade. In de christelijke traditie speelt Christus daarin een belangrijke rol. In plm. de 11de eeuw verdiepten twee monniken zich in deze vraag: hoe kun je je bevrijden van dat kwaad of zonde tegenover God. Anselmus kwam tot de conclusie dat de schuld van de mens tegenover God betaald moest worden. Christus, door God gegeven aan de wereld is het losgeld. Zijn sterven is de inlossing van onze schuld. Goede Vrijdag is bij Anselmus dan ook het hoogtepunt van de kerkelijke feestdagen. Zijn uitleg van genade is lang heel invloedrijk geweest binnen de kerken.

In diezelfde tijd gaf Abelard een verklaring van genade die een ander accent had. Ook hij zag de onmetelijke schuld die de mens heeft bij God. Voor hem is de kruisiging niet het hoogtepunt maar het dieptepunt. De mens doodt alles waar God voor staat. Dieper kan een mens niet zinken. "Nog altijd wordt Christus elke dag gekruisigd" naar een woord van de later levende Pascal. Pasen is voor Abelard het hoogtepunt. Daar wordt Gods genade met mensen zonneklaar. De opstanding als overwinning op de dood en de dodelijke werkelijkheid. Je mag als schuldig mens met al je tekorten weten dat die niet bepalend zijn voor jouw bestaan. In Gods ogen mag je zijn wie je bent in Gods ogen. Dat is genade. Daarmee verschuift geloven in de genade van weten naar ervaren. Iemand zei het zo: "We moeten niet over God spreken, maar van God spreken". (Wouter Slob). Bedoeld is dat het gaan moet over hoe we ons aangesproken voelen van Godswege. Genade is geen feit dat ooit is gebeurd, maar een overgave aan die Ander. Het is jezelf afhankelijk weten van die onverdiende liefde en trouw waar Jezus ons in voorging. Jouw leven zien in het licht van een werkelijkheid die jou eigen mogelijkheden te boven gaat. "Het leven kan achteraf verklaard worden, maar moet vooruit geleefd worden", zei Kierkenggaard ooit. Genade zet een mens op weg naar de toekomst toe. Dat is het geluk van Gods goeie genade. Onder deze titel schreef Marius Noorloos de volgende woorden:

"ik ben gaan vertrouwen, dat God als een echte vader of moeder (ook) mij van harte liefheeft en zo goed mogelijk terecht wil laten komen. Dit doet Hij niet, omdat ik dat waard ben of heb verdiend, maar omdat Hij van mij houdt uit eigen beweging. Dat is voor mij de kern of de kwaliteit van Zijn genade.

kerkdiensten

Alle diensten beginnen om 10.00 uur tenzij anders aangegeven

EC = Extra Collecte

21 juni 2026 3 ^e zo na Trinitatis	ds. S. Freytag GROEN	
25 juni 2026	Gedenkdag Augsburgse Confessie	
19 juli 2026 7 ^e zo na Trinitatis	ds. J. D. Cremer GROEN	Heilig Avondmaal EC
16 augustus 2026 11 ^e zo na Trinitatis	ds. J. D. Cremer GROEN	
6 september 2026 14 ^e zo na Trinitatis	ds. J. van Twist GROEN	Heilig Avondmaal
20 september 2026 16 ^e zo na Trinitatis	geen dienst in de Lutherse kerk 10.00 uur Oecumenische vredesdienst in Dominicus kerk	
4 oktober 2026 18 ^E zo na Trinitatis	ds. J. van Twist GROEN	
18 oktober 2026 20 ^E zo na Trinitatis	ds. P.A. Crom GROEN	
Zaterdag 31 oktober 2026 Hervormingsdag		
1 november 2026 22 ^E zo na Trinitatis	ds. A.E. Reichman-Scheffer GROEN	
15 november 2026 2 ^e zo Voleinding	H. M. P. van Twist-Posthuma GROEN	
22 november 2026 Eeuwigheidszondag	ds. J. van Twist WIT	
6 december 2026 2 ^e Advent	ds. A.E. Reichman-Scheffer PAARS	Heilig Avondmaal
20 december 2026 4 ^e Advent	ds. J. van Twist PAARS	
24 december 2026 Aanvang 19.30 uur	ds. A.E. Reichman-Scheffer WIT	Kerstnacht
25 december 2026 1 ^e Kerstdag	ds. J. van Twist WIT	

Kijk voor eventuele last minute wijzigingen, voordat u op pad gaat, op onze website www.luthersekerkleeuwarden.nl

In memoriam voor Eduard Titus Prozée

door ds. Jan van Twist

Eddy werd op 19 januari 1933 in Medan, Indonesië en is overleden op 3 maart 2026 in Leeuwarden.

Op vierjarige leeftijd kwam hij met zijn ouders terug naar Nederland. Zij gingen wonen in Leeuwarden. In deze stad groeide hij op, ging naar school. Groot geworden in een gezin dat niet zo nauw betrokken was bij een kerkgenootschap ontmoette hij zijn latere vrouw Annie Nieuwenweg. Zij was een zeer betrokken lid van de Lutherse gemeente in Leeuwarden. Zij kregen twee kinderen, Annalien en Christian. Later breidde zich de familie uit door het huwelijk van Christiaan met Géanda en hun kinderen, Anna en Sophie.

Eddy had een sterk geheugen. Wanneer de familie met vakantie ging waren er altijd de momenten van een stop onderweg omdat Eddy iets wilde uitleggen over de historische betekenis van die plaats.

Maar ook in zijn werk had hij ongetwijfeld veel aan zijn vermogen dingen in zijn geheugen op te slaan. Taal was niet alleen zijn gereedschap voor zijn werk als handelscorrespondent met landen als Duitsland, Frankrijk en Spanje en welk land niet. Hij hield van taal. Hij sprak vele talen. Maar tegelijk wist hij ook wat liefde is. Hoewel hij duidelijk een eigen mening had zou hij die nooit dwingend aan een ander opleggen. Hij gaf je de ruimte om te zijn wie je was. Zonder te oordelen, laat staan te veroordelen. Zo vormden zij een hecht gezin. In de loop van de tijd groeide bij Eddy het verlangen om lid te worden van de lutherse gemeenschap. Op 44 jarige leeftijd werd hij gedoopt en deed belijdenis. Dat was voor hem ook het moment om in het kerkkoor te gaan zingen. Als je ergens voor kiest, moet je er ook iets voor doen, was zijn instelling. Mede daarom was hij samen met zijn Annie een zeer regelmatig kerkganger.

De laatste paar jaren ging de gezondheid achteruit. Ziekenhuis opnames hielpen weinig. De laatste weken was het helder dat zijn leven in ons midden ten einde liep. We zullen deze vriendelijke, vrolijke en gezellige mens gaan missen. Dat geldt zeker voor Annie en de kinderen, die hem zo trouw hebben bijgestaan in deze afgelopen periode. De volle kerk bij de dankdienst op 10 maart bevestigde dat hij een gezien en geliefd mens was. We hebben Eddy uit handen gegeven en toevertrouwd aan Hem die het licht is, ook als het duister lijkt te overwinnen.

uit de kerkenraad

- Eind juni maken we definitieve afspraken met de Remonstrantse Gemeente Leeuwarden om eens in de veertien dagen onze kerk te gebruiken voor de eredienst en andere activiteiten die zij willen doen.
- De eerste vergadering met de kerkenraad van Groningen heeft 3 juni plaatsgevonden over huisgemeente zijn onder de paraplu van Groningen.
- Voor nieuws over de SAFT zie de bijdrage van de kerkrentmeester.
- We worden als kerkenraad ondersteund door drie adviseurs die bij de kerkenraad aansluiten. Arie Bijl vanuit het Project Duurzaam Luthers, Sije Holwerda voor de stand van zaken en onderhoud van onze gebouwen en Auke Spijkstra vanuit Classicaal College Behandeling Beheerszaken. De kennis wordt dus uitgebreid maar als adviseurs hebben ze geen stemrecht.
Daarnaast worden we nog begeleid door de SESAM academie en gaan we worden geadviseerd door ds. Heleen Maat in het proces van huisgemeente.
- We zijn bezig met het preekrooster 2027, waarbij we in de zomermaanden een aantal diensten hebben gereduceerd. Ook zal met de remonstranten worden gesproken over het samen vieren van de Christelijke feestdagen en wie de diensten dan leiden.
- Hervormingsdang komt er aan en we zijn bezig met weer een zangdag afsluitend met een vesper met Maria van Twist.
- Opdat het schoonmaken van de kerk een steeds groter knelpunt is, maar met het verhoogd medegebruik dit wel noodzakelijk is. Hebben we een schoonmaakbedrijf in de hand genomen voor een paar uurtjes per week op afroep. Tiede zal onze vaste schoonmaker worden en heeft zijn eerste twee keer al werk gedaan. Natuurlijk zijn 2 uurtjes niet genoeg voor het gehele gebouw, maar naast de WC's en vloeren wordt steeds een ander stukje van de kerk meegenomen.
- In oktober hebben we weer onze najaar gemeentebijeenkomst. Dan zal er een begroting worden gepresenteerd voor het komende jaar 2027.
We verwachten dan ook een aantal concrete zaken over de transformatie van de gemeente per 1 januari 2028 te kunnen vertellen.
In de volgende Friese Lutheraan hopen we u hier meer over te kunnen vertellen. Deze zal voor de gemeente bijeenkomst in oktober uitkomen.
De volgende kerkenraadsvergadering is 28 juli om 15.00 uur in de kerk.

Hoe word je Luthers (deel 2)

Als je niet in een Luthers nest geboren wordt, komt/ kwam het toch voor, dat mensen lid van onze gemeente worden/werden. Ook daar zijn verhalen over.

De diaconie, de dienst aan de wereld, is een groot kerkelijk goed. In het verleden toen er nog geen sociale voorzieningen waren, was een bijdrage van de kerk een groot geschenk. De armoede is- helaas nog steeds - een schrijnende zaak. Ik weet dat er diaconieën waren, die eerst de mensen de maat namen of de geldelijke bijdrage wel aan de juiste zaken uitgegeven zouden worden. Daar heb ik rond onze gemeente geen idee van. Maar er werd wel min of meer verwacht, dat de gezinnen als "dank" de kerkdiensten zouden gaan volgen. Als dat beviel of ze voelden zich moreel verplicht, werden ze lid van de gemeente. *Ik hoop dat onze oudere leden hier misschien nog iets meer over weten en ook in de pen klimmen met hun verhaal.*

Een andere reden dat er leden bij kwamen is onvrede met de eigen gemeente. De ruimte en de sfeer die men voelt binnen onze muren voelt dan als een warm bad. Aandacht voor muziek, meer accent op een genadige God dan een straffende God en dat ieder mens ondanks de belijdenisgeschriften een persoonlijk draadje met God mag hebben. Ik haal even Ruud Braun, ons overleden luthers lid uit Drachten aan, die de vraag kreeg of de lutheraanen zich dan niet schuldig voelden. Zijn antwoord erop was dat we ons wél schuldig voelden maar niet te lang.

Ja en als je Fries je moedertaal is, die je thuis spreekt en leest en Nederlands aanvoelt alsof het niet over jou gaat en je weet dat het einde van je leven steeds dichterbij komt en je diepste wens is een Friese uitvaart..... Maar de predikant wil of kan dat niet en jij zoekt een andere predikant, die dat wél kan en wil..... En als je dan in de rouwperiode genegeerd wordt en jij met je intense verdriet geen bezoek ontvangt?? Dan kan de zondagse kerkgang een obstakel worden. Dan leven we nu in een tijdperk, dat we door te googelen ineens bij de Lutherse Gemeente belanden. En als je daar gastvrij wordt ontvangen, blijf je toch in dat warme bad?

We hebben op de uitvaart van Eddy Prozee gehoord dat hij door Annie bij onze gemeente is gekomen. Zo is een huwelijk ook een reden geweest van verrijking van onze gemeente. Maar dat kan ook andersom. Geeske Mollema ging met haar man mee naar zijn kerk. Maar ze bleef tot en met het laatst lid van ons kerkkoor. Als het koor zong (en dat was best vaak) zagen we haar man Bernard van Asperen als een trotse man zitten. Hij deed ook actief mee als doedelzakspeler op de helaas verloren gegane muziekmiddagen. Het was een mooie kruisbestuiving.

Maar ook vertrekken mensen weer uit onze gemeente. In het gunstigste geval zoeken ze in Friesland weer een ander huisje met nieuwe inspiratie. En helaas is soms de kerk verleden tijd geworden. Gelukkig komen mensen gewoon langs onze kerk lopen, kijken verbaasd op dat er tussen gewone huizen nog een kerk staat. Bekijken de papieren op het raam en zien ineens een bekende naam van een voorganger. Komen spontaan binnen en blijven en maken zich onmisbaar. Ook zoekers weten ons sporadisch te vinden en worden verrast door de *vibe*, die er heerst. En werk in het buitenland is weer een reden van verlating, maar vaak is er toch een luthers zaadje gezaaid. (Wordt vervolgd met de komst na de oorlog van Duitse leden na 40-45).

van de ouderling - kerkrentmeester

door Willem Jan Westerbeek

Er is ditmaal speciaal boven deze bijdrage gezet dat het van de ouderling kerkrentmeester komt. Meestal gaan mijn bijdrages over geld en het beleid wat er achter zit. Echter het stukje van vandaag zal ook de ouderling naar voren komen.

In geestelijke zin zijn wij de Lutherse gemeente van Leeuwarden -Harlingen. Sommigen kennen elkaar al van jongs af aan en hebben de kerk zien veranderen. De afgelopen vijf jaar is er veel op emotioneel vlak van jullie gevraagd. De sluiting van de kerk leek onontkoombaar, maar wat kan dan nog wel en hoe organiseren we dat. Hoe komt het met de lutherse aanwezigheid in de stad? Allemaal vragen die in de gemeentebijeenkomsten aan de orde zijn geweest.

Er is een plan gemaakt dat bestaat uit drie pijlers:

1. We houden op te bestaan als zelfstandige gemeente en worden bij voorkeur een huisgemeente van de Evangelisch Lutherse Gemeente van Groningen. Met behoud van een eigen vierplaats in Leeuwarden. Waarbij de wens uitgaat dit te kunnen doen in het huidige kerkgebouw.
2. Het onderhoud van het gebouw is een complexe zaak en een grote verantwoordelijkheid. Het gebouw willen we overdragen aan een partij die dit beheer en het eigendom van ons kan overnemen. En ons de gelegenheid geeft te blijven vieren in het gebouw. De SAFT heeft in zijn bestuur het besluit genomen officieel te gaan onderzoeken op welke manier de Evangelisch Lutherse Kerk in Leeuwarden door hun overgenomen kan worden.
3. Uit de praktijk weten we dat de bijdrages van gemeenteleden de kurk is waar de gemeente op drijft. Maar dit is in de huidige situatie niet genoeg. Er is een klein beetje eigen vermogen dat een klapje kan opvangen als een kapotte ketel of wat ongepland onderhoud. Toch is het gelukt om andere partijen te vinden die het gebouw willen gebruiken. Om deze geldstroom nog verder te ontwikkelen lopen er gesprekken met de SESAM Academie voor het werven van mensen buiten de gemeente.

Punt twee loopt. Er wordt een actueel dossier gemaakt waarin uiteindelijk wordt vastgelegd onder welke voorwaarden dit gerealiseerd kan worden. Welke elementen zijn belangrijk aan Luthers erfgoed is een vraag die aan de orde zal komen, maar ook de financiële kant van de deal zal een belangrijk element in het dossier worden.

De kerkenraad snapt dat het afscheid nemen van het bestaande emoties van verdriet en rouw oproept. Maar we hebben een kans om samen iets nieuws te beginnen waarbij we belangrijke zaken voor de toekomst mee kunnen nemen.

Als u over deze emoties wilt praten of verduidelijking wilt hebben neemt u dan contact met ons op. We zullen samen door dit proces heen moeten.

Commissie Huisgemeente ELG L-H onder ELGG

door Willem Jan Westerbeek

Het hart van ons gemeentezijn is de onderlinge ontmoeting in de eredienst. Daarnaast is er het elkaar ontmoeten na de kerkdienst en het onderlinge pastoraat. De grote lijnen zijn nu uitgezet en de variant van huisgemeente willen we voor het einde van het jaar uitwerken. Tot nu heeft de kerkenraad het voortouw van de zoektocht getrokken. De komende tijd willen we deze groep verbreden. Wie willen deze vorm van "nieuw kerkzijn" mee gaan vormgeven.

Veel zaken gaan nu vanzelf, ouderling, koster, organisten en predikanten worden nu geregeld, maar willen deze mensen dat straks voor de huisgemeente blijven doen? Ook vrienden en gastleden kunnen lid van deze commissie worden. In 2027 willen we al met deze commissie gaan oefenen. Eerst nog onder onze eigen kerkenraad en vanaf 1 januari 2028 onder de verantwoordelijkheid van ELGG.

De vraag om in de vakantie periode over na te denken is:

Wilt u als lezer van de Friese Lutheraan of als trouwe kerkganger lid willen worden van deze commissie? Wellicht bent u een poosje niet in de kerk geweest, maar hebt u wel meegeleefd. Schroom niet want we hebben mensen nodig om de lofzang in Leeuwarden gaande te houden.

Als je je nu opgeeft zullen we een aantal momenten zoeken om jullie te betrekken bij de gesprekken die met ELGG worden gevoerd. Want in deze fase is het belangrijk dat een breder deel van de gemeente vorm gaat geven aan de toekomst. De kerkenraad kan dit niet alleen.

Commissie voor exploitatie van het gebouw

door Willem Jan Westerbeek

Vanaf de Coronatijd is het medegebruik van het gebouw gestaag aan gegroeid. Met behulp van een aantal gemeenteleden wordt bij activiteiten in het gebouw de deur geopend en gesloten. Een groot aantal groepen weet ons al te vinden. Maar hoe laat je weten dat de kerk er is en waarvoor je het gebouw kunt gebruiken. Kortom hoe kom je in gesprek met nieuwe gebruikers en durf je dit werk aan?

De vraag om in de vakantie periode over na te denken is:

Wilt u als lezer van de Friese Lutheraan of als trouwe kerkganger lid worden van deze commissie? Wellicht is het organiseren van activiteiten iets voor u, of weet u iemand die dit leuk vindt. Geef het aan een van de kerkenraadsleden door.

Deze commissie hoort eigenlijk bij het gebouw. Als je je fit genoeg voelt mag je je ook voor beide commissies opgeven en aangeven welke rol je wilt vervullen.

Zodra de overdracht van het gebouw zal plaatsvinden aan en andere partij, zal ook deze commissie overgaan met het gebouw.

De komende maanden zullen deze vragen over tafel gaan na de kerkdiensten. Maar als u liever reageert op beide vragen via de mail dan kunt u uw reactie sturen naar kerkrent-meester.westerbeek@gmail.com of gewoon even bellen 06-53389443

Huwelijksjubilea

Periode juli 2026 t/m december 2026

Wij wensen u en uw partner van harte geluk:

Datum	jaar	
9-7-2025	66	Mevr. M.C.H. Heydenrijk-Stillebroer, Fiifgeawei 28, 8626GB OFFINGAWIER
6-8-2026	55	Dhr en Mevr J.W. Maurer-M. van der Zwaag, Barte 22, 8502CH JOURE
23-9-2026	50	Dhr. C.O. Bijster, Willem Lodewijklaan 127, 8448PH HEERENVEEN
21-10-2026	50	Dhr en Mevr R.H. Berveling-T.G. van Marle. Croleskwartier 21, 8651 HB IJLST
16-12-2026	60	Dhr. A. Kauffmann, Lotusstrjitte 50, 9051 NB STIENS

Nota Bene: onze ledenadministratie bevat alleen gegevens over de partner waarmee een lid getrouwd is als deze zelf ook lid is. Als dat niet zo is, dan weten wij niet wie de andere gelukkige jubilaris is.

Ledenadministratie

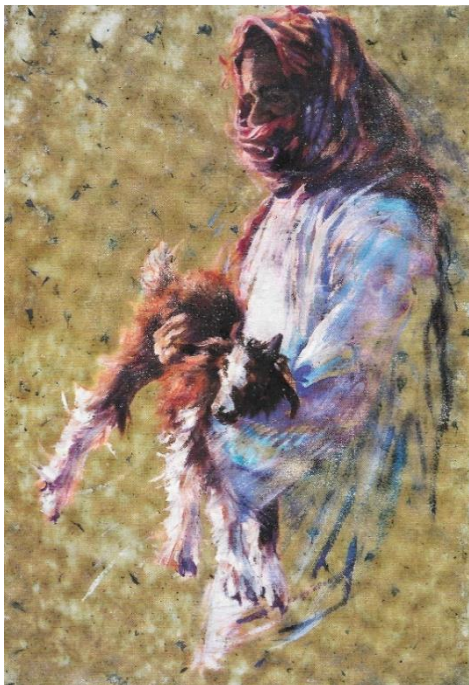
Overleden

03-03-2026 Dhr. E.T. Prozée, Carolinenburg 17, 8925CA LEEUWARDEN

Verhuisd Gekomen

Mevr. F.W.G. Reitsma is verhuisd van Willem Lodewijkstraat 9, 8933BH
Oranje-Nassastraat 8, 8933BR LEEUWARDEN

Mevr. J.M. Zijlstra Hoofdweg-Boven 58, 8433LD HAULERWIJK

VAKANTIETIP

31 mei 2026 – 4 okt 2026 Hannemahuis Harlingen

Kunstwerken van Tonny Holsbergen

TONNY IN DE ORIËNT

Van jongs afaan is Tonny Holsbergen verknocht aan de vertellingen van Duizend-en-een-nacht, en toen zij zich eenmaal had bekwaamd in het kunstenaarschap besloot zij op ontdekking te gaan in de Oriënt – gedreven door een fascinatie voor andere culturen in 'Oosterse sferen'. Zo heeft ze vele reizen gemaakt door Oman, Jemen, Qatar en India. De overzichtstentoonstelling die nu te zien is biedt niet alleen de mogelijkheid om het vakmanschap van Holsbergen te bewonderen, maar nodigt de bezoekers ook uit zich onder te dompelen in Oriëntaalse sferen. De expositieruimte is aangekleed met een bedoëinentent, met kleden, kussens, sieraden en muziek. Alle doeken zijn vol leven en achter elk doek schuilt een avontuurlijk verhaal. Meer info www.hannemahuis.nl

VERJAARDAGEN 60+

Wij wensen van harte geluk

Datum	Naam, Adres
5-6-2026	hr. D.B.W. Masselink, Badweg 21, 9161AT HOLLUM
16-6-2026	mw. M. Lutz-Honders, Voorstraat 87, 9291CE KOLLUM
22-6-2026	mw. M. Hoekstra-Broersma, Woudvaartkade 14, 8606XT SNEEK
6-7-2026	mw. E. Huxdorff, Voorstreek 27 a, 8911JJ LEEUWARDEN
11-7-2026	mw. T. Westra-Kiemel, Heggewinde 89, 8935PR LEEUWARDEN
30-7-2026	mw. L. Sibrandi, Dragoonsplein 31, 8923AD LEEUWARDEN
31-7-2026	hr. R.H. Baveling, Croleskwartier 21, 8651HB IJLST
12-8-2026	mw. E.K. van der Veer-Weingärtner, Auke Stellingwerfstraat 12, 8921NW LEEUWARDEN
14-8-2026	mw. G.C. Kikkert-van der Burg, Dr. Jacob Botkeweg 176, 8935AD LEEUWARDEN
16-8-2026	mw. A. Beckerman, Steile bank 25, 8531MA LEMMER
28-8-2026	mw. I.K. Postma-Kamrud, Staniasingel 11, 9062GL OENTSJERK
29-8-2026	hr. H. Postma, Staniasingel 11, 9062GL OENTSJERK
29-8-2026	hr. C.J. van der Meer, Noordoostersingel 31, 8861HM HARLINGEN
5-9-2026	mw. H.E. Dinkla-Grootveld, Bogermanstraat 28, 8561BL BALK
8-9-2026	mw. J.W. van den Bold-Fransen, Marienacker 1 001, 8711CB WORKUM
11-9-2026	mw. A. Bos-Geertsma, Wimerts 38, 9204GL DRACHTEN
12-9-2026	mw. S.R. Schadé-Fransen, Wissesdwinger 19, 8911ER LEEUWARDEN
12-9-2026	hr. J. Visser, Kotterstraat 26, 8862ZM HARLINGEN
16-9-2026	mw. G.S.M. Ruder, Jan Lievensstraat 120, 8932BH LEEUWARDEN
17-9-2026	mw. A.S.L.T. Huijsing-Ohm, Jansoniusstraat 4 665, 8934BM LEEUWARDEN
19-9-2026	mw. M. Maurer-van der Zwaag, Barte 22, 8502CH JOURE
23-9-2026	mw. A.W.A. Prozee-Nieuwenweg, Carolinenburg 17, 8925CA LEEUWARDEN
24-9-2026	mw. K. Kuipers-de Beukelaar, Schoolstraat 166, 9251ED BURGUM
2-10-2026	hr. J.J. de With, Haadstrjitte 48, 9269TA FEANWALDEN
10-10-2026	mw. J.E. Strijker-Mollema, Friesburg 41, 8926KL LEEUWARDEN
15-10-2026	mw. J.E. Huisman, Landbuurt 18, 8916AM LEEUWARDEN
29-10-2026	hr. H.R. Bunge, Jan Lievensstraat 108, 8932BG LEEUWARDEN
11-11-2026	mw. Y. Nagel-Sibrandi, Bleeklaan 12 f, 8921HC LEEUWARDEN
17-11-2026	mw. N.A. Smeding-de Jonge, Legedyk 113, 8935DM LEEUWARDEN
1-12-2026	mw. J.E. Westra-Lambrechts, Spoorstraat 142, 8933CG LEEUWARDEN
8-12-2026	hr. N.P. Pellenbarg, Zoutsloot 45, 8861SV HARLINGEN
12-12-2026	mw. J.C. Kiene-van Dijk, 1e Rembrandtdwarsstraat 10, 8921EC LEEUWARDEN
14-12-2026	hr. G.K. Hulskers, Lollius Ademalaan 40, 8453WN ORANJEWOUDE
16-12-2026	mw. H.M.P. van Twist-Posthuma, Franekereind 5, 8861AA HARLINGEN
16-12-2026	mw. H.D.C. Simon-de Bruijn, Pinksterbloem 60, 8607DZ SNEEK

Vijf Muzikale Zondagmiddagen 2026

Wij beginnen en eindigen de bijeenkomsten met samenzang. Naast de concertbijdrage van vier bekende organisten zullen zij uitleg geven over het door hun gespeelde werk.

Programma:

26 april Theo Jellema

21 juni Jochem Schuurman

30 augustus Tymen-Jan Brönda

18 oktober Peter van der Zwaag

15 november Theo Jellema

Plaats: Lutherse kerk

Nieuwe Oosterstraat 30 Leeuwarden

Aanvang: 16.00 uur (Zaal open 15:30)

We vragen geen entreegeld maar een bijdrage voor het onderhoud van de kerk en de onkosten is heel welkom!

www.luthersekerkleeuwarden.nl

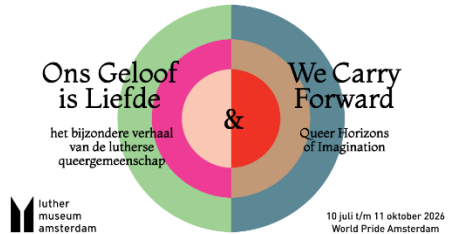
Ons Geloof is Liefde

Luther Museum Amsterdam, Nieuwe Keizersgracht 570
10 juli 2026 t/m 11 oktober 2026

www.luthermuseum.nl

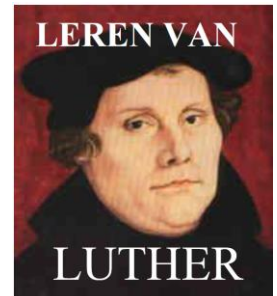
Van 'geheime inzegening' naar trotse voorloper: Luther Museum viert queergeschiedenis in een tentoonstelling vol persoonlijke verhalen. De lutherse kerk liep en loopt wat betreft queeremancipatie trots voorop en biedt een veilig én christelijk onderdak voor alle kleuren van de pride-regenboog. Speciaal voor de World Pride organiseert het Luther Museum deze tentoonstelling om te vieren dat iedereen welkom is bij de lutherse gemeenschap! Ontdek in deze multimediale tentoonstelling persoonlijke verhalen van lutheranen die hebben bijgedragen aan de queeremancipatie.

Leren van Luther 2026 -2027 Leeuwarden

Voor wie zich in geloofsvragen wil verdiepen, met elkaar daarover wil spreken en van theologen wil leren is er de cursus Leren van Luther, dit jaar met als thema **Hoe en waartoe verander je de kerk? De kracht van Luthers weg naar hervorming.**

Luther heeft nooit een nieuwe kerk willen stichten. Hij wilde de kerk van zijn tijd en de vigerende theologie grondig hervormen, om zo relevant te blijven in situaties van grote culturele veranderingen. In die zin kunnen we van Luthers reformatie leren als we naar onze eigen tijd en onze eigen kerken kijken. Want wat maakte Luthers hervorming succesvol? Hoe zorgde hij ervoor dat de gelovigen konden meegaan met de nieuwe ideeën en de veranderende praktijken? Luther leert ons hoe frisse nieuwe ideeën mensen en kerkstructuren kunnen veranderen, maar ook hoe belangrijk het is om altijd voor ogen te houden waar het in de kerk om moet gaan. Want verandering is nooit een doel op zich is. De vraag is altijd: waartoe zouden willen we veranderen? Voor Luther was dat duidelijk: naar Christus toe! Maar wat betekent dat eigenlijk?

De cursus omvat vier middag- of avondbijeenkomsten van ca. 1,5 uur.

Cursusplaats Leeuwarden: Lutherse kerk Leeuwarden, Nieuwe Oosterstraat 28,8911 JJ LEEUWARDEN Aanmelden via; luthers@xs4all.nl

Deelnemers kost slechts € 25,- per persoon

Deelnemers hebben de beschikking over een zorgvuldig samengestelde reader (pdf of kopie) met een selectie van paragrafen uit Luthers werk en aanvullende hedendaagse teksten.

Er is ook een gelegenheid om online deel te nemen.

De cursus wordt gegeven op 17 plaatsen in het hele land en gaat door bij minimaal acht deelnemers. Zie voor cursusplaatsen, data en contactpersonen: www.lerenvanluther.nl

Aanmelden bij de plaatselijke coördinator of via de website. Leeuwarden: luthers@xs4all.nl

Bijeenkomst 1 woensdag 7 oktober 2026, 19.30 uur : *De crisis in de kerk: in Luthers tijd en in onze tijd*

Sinds de vroege Middeleeuwen was er een soort werkverdeling ontstaan tussen geestelijken (priesters, monniken) en 'gewone' gelovigen. De geestelijken leefden devotieel voor God en de 'leken' onderhielden hen financieel om de sacramenten te bedienen. Daarmee was de gelovige geworden tot een consument van heilsgoederen die door de kerk (al dan niet tegen betaling) werden uitgedeeld.

In onze tijd gedragen veel kerken zich eigenlijk niet veel anders: ze bieden allerlei religieuze diensten (zingeving, liturgische vieringen, pastoraat), maar moeten concurreren op een sterk krimpemde markt van (shoppende) gelovigen. Daarom zoeken ze naarstig naar product vernieuwing of trachten ze het succes van groeikerken te kopiëren.

Luthers trachtte de kerk niet alleen te bevrijden van dit marktdenken, hij zette vooral in op het her-denken van geloof als een levenshouding, een gezindheid én een dagelijkse praktijk.

Dat begin met de vraag *waar* we in geloven (waar we op vertrouwen)? Wie is God voor ons?

Bijeenkomst 2 woensdag 21 oktober 2026, 19.30 uur: *Luthers doel: Christus weer centraal stellen*

De kerk is voor Luther de gemeenschap die in alles Christus centraal stelt. Want in Christus heeft de onzichtbare God zich geopenbaard en ons opgezocht. Wij kunnen God niet zoeken, we kunnen alleen wachten totdat hij ons zoekt en vindt en bidden dat hij de kerk vernieuwt. Dat verwachten doet de kerk door in elk Bijbelvers Christus te vinden, in elke eredienst Jezus en de boodschap van genade centraal te stellen en in elke situatie te onderscheiden wat toe-leidt of juist afleidt van Christus. Volgens Luther openbaart God zich in Christus altijd 'onder het tegendeel': als licht in het duister, leven in sterven, kracht in zwakte, oneindigheid in eindigheid, genade in oordeel, leven in dood. Kan God, hoewel onkenbaar, zo op onverwachte wijze bij ons zijn?

Bijeenkomst 3 woensdag 4 november 2026, 19.30 uur : *Luthers weg: radicale ideeën en bedachtzame praktijk*

In de jaren 1519-1521 publiceert Luther zijn hemelbestormende ideeën waarom hij uit de kerk wordt gezet en door de keizer vogelvrij wordt verklaard. Hij duikt onder op de Wartburg, maar als hij hoort dat radicale Hervormers een beeldenstorm ontketenen keert hij begin 1522 spoorslags terug naar Wittenberg en preekt fel tegen het vernietigen van kerkinterieurs. Hij pleit voor rust, geduld en verandering door het Woord in plaats van radicale maatregelen. 'Wachten op God' in plaats van onze eigen actie.

Hoe kun je een kerk diepgaand veranderen en tegelijk zorgen dat je de goede richting kiest en dat gelovigen daarin kunnen meegaan, bijvoorbeeld als het gaat om de liturgie of de kerkmuziek? Luther pleit voor bedachtzaamheid. Wat niet wil zeggen dat de kerk geen crisis kent. Sterker nog: Luther leeft vanuit crisis! De ontmoeting met Christus zal de kerk, zal ons leven, altijd op de kop zetten.

Bijeenkomst 4 woensdag 18 november 2026, 19.30 uur : *De identiteit van kerk en van gelovigen: ontvankelijk leven*

Luthers leven was in alle opzichten een antwoordend leven. Geloof, zo ontdekte hij, is dankend antwoord geven op Gods belofte van vergeving. Leven is leven uit genade, leven van wat je ontvangt. Dat betekent niet dat voor Luther vroomheid slechts bestond uit persoonlijke spiritualiteit. Vanuit je geloof verhoud je je juist op allerlei manieren met de wereld om je heen. Luthers geschriften zijn altijd een antwoord op de ontwikkelingen van zijn tijd. Hij schreef voor gelovigen, prelaten, theologen en overheden. Ontvankelijk leven naar God en naar je medemens: hoe doen we dat nu?

LUTHERSE WERKGROEP KERKMUZIEK

31 oktober 2026, jubileum dag, 80 jaar Lutherse werkgroep voor kerkmuziek in de Lutherse kerk te Utrecht, vanaf 09.30 uur.

In het ochtendprogramma is er een symposium met als titel 'De plaats van de kerkmuziek in een door Ai gedomineerde wereld', met als inleiders Prof. Dr. Willem Marie Spielman(hoogleraar Franciscaanse spiritualiteit, theologie en geschiedenis) en Maaïke Harmsen(theoloog en Ai-eticus). De dag zal worden begonnen met de 'Kerkkorendag', waar de muziek voor de vesper wordt gerepeteerd. 's Middags is er een concert door het Luthers Projectkoor dat dit jaar 30 jaar bestaat, er is een feestelijke vesper en afsluitend een gezellig hapje en drankje. Iedereen is van harte uitgenodigd!

Terugblik op activiteiten van de afgelopen periode:

DE BUITENDAG

Met Trinitatis vierden we evenals de voorafgaande jaren de Buitendag. Wij waren gastgemeente. De kerk zat mooi vol tijdens de prachtige viering met avondmaal.

We volgden een rijke lutherse liturgie met het prachtige cantorij uit Groningen onder leiding van Tymen Bronda.

Er werd door hen veel a capella gezongen of begeleid op een reisorgeltje. De dans van de Drievuldigheid of Drie-eenheid, een fresco in de Sankt Jakobskirche in Urschalling in Duitsland, prijkte in kleur voor op de liturgie. Het kwam prachtig overeen met het laatste lied *706 Dans mee met Vader, Zoon en Geest*.

Het weer speelde mee. Want na de dienst kon er ongedwongen op straat met elkaar gepraat worden. Het was een feestelijk dag met Friese accentjes.

Oranjekoek bij de koffie. De keukenploeg bestond uit Anne, Anita, Monique en Durk onder leiding van Anna Gerlinda. Het was een voortreffelijke lunch met gezonde salades en soep van streekproducten voor ons gemaakt volgens de principes van de Blue zone.

Na de lunch kon er gekozen worden uit een praamvaart, een historische wandeling en een ontroerend interview met Jane Goodall, dat na haar overlijden uitgezonden mocht worden.

Het thema dat Anne Bakker als ouderling van dienst toelichtte bij de verwelkoming

kwam dan ook uit haar interview. Geef Hoop niet op.

Dat gaf ze ons mee. De moeite waard om als gemeente nog een keer te zien. Gelukkig kwamen de praamvaarders en wandelaars moe maar voldaan terug in de kerk. De drankjes en knabbeltjes smaakten als de bekende preek bij de ouderling. Ja en toen was het einde er al weer. In een korte afsluiting werd de Hoop van Luther visueel gemaakt door het schenken van een appelboom aan Anita Bakker. Voor haar en het gezin was hoop heel belangrijk tijdens Anita's ziekte. Ze heeft lange tijd Anne ondersteund als diaken en maakte notulen van de vergaderingen. De boom met 2 soorten appels symboliseert dat Anne en Anita ook verschillend zijn, maar toch samen met een sterke stam zijn verbonden. Dat brengt mij op de hoop, die schuilt in verbinding. De folder van vluchtelingenwerk over Samenleving is daar een illustratie van. Samenleven op allerlei terrein geeft hoop. Met de natuur zoals Jane Goodall liet horen en zien.

Verbinding in de samenleving met de noordelijke lutheranen, met asielzoekers, vluchtelingen, de mensen in de kerk in Kampen (Jan van Twist had een doos met folders meegenomen om uit te delen en te verspreiden), met de vreemdeling, de onbekende, de bekende ja met wie niet.

De buitendag werd mogelijk door de inzet van vele vrijwilligers onder de bezielende leiding van Anne Bakker.

N.B. Dien Kikkert was volgens mij de oudste praamvaarster. Ze kwam tussen twee paar sterke armen stralend terug bij de kerk.

De foto's zijn gemaakt door Martin de Groot en Anna Gelinda Scheepsmma.

Een korte krabbel

Geliefde mensen!

Ik ken uw gedoe.	In je.
Ik ken uw gemodder.	Ruimte om echt te leven.
Ik weet hoe het is - het menslijk getob.	Jezelf niet hoeven waar te maken.
Uit eigen ervaring.	Of groot te houden.
Ik wilde zo graag deugen, dat het niet deugde.	Niet jezelf rechtvaardigen.
Toen gaf God mij de ruimte.	Dat niet je boosheid je leven stuurt,
Ik voelde de vrijheid- ondanks mijzelf.	niet je verbeterheid, niet je angst,
Want God omringde me met liefde.	maar de liefde!
Zoveel liefde, dat mijn genadeloze	Dat gunt God iedereen.
krampachtigheid verdween.	Neem de ruimte.
Stel je voor: overal liefde.	Leef die liefde.
Om je heen	Ik kan het iedereen aanbevelen.
	Zo groet ik u: van harte! Paulus

Graag haal ik weer een tekst uit *Spiegelfamilie, een monologenbijbel* van Kees van der Zwaard. Denkend aan het thema van onze buitendag- *Geef Hoop niet op-*, besef ik me, dat mijn hoop daalt door de toestand in de grote wereld. Dan pak ik vaak deze *Spiegelbijbel* die me een ander beeld voorspiegelt. De valkuil ligt op de loer dat je de veranderende normering, die je kunt herkennen in onze leefwereld, overneemt. Woorden, waar je een poos geleden nog van schrok, kunnen ongemerkt gewoon worden. Als ik dat van mezelf merk, schrik ik. Dan zet ik alle schermpjes op "uit" en pak boeken.

Mann soll nicht kritisch genug sein, sprak de grote theoloog Duitse Karl Barth, die tijdens mijn studie een must was om te bestuderen. Hij wilde zeggen, dat je de Bijbel niet voor je eigen karretje mag spannen. Hij had zelf ervaring hoe de Bijbel voor heersende ideologieën en opvattingen werd gespannen met alle gevolgen van dien. Helaas zie je die tendens ook heden ten dage.

Ik heb het gevoel dat Kees van der Zwaard dat niet doet. Hij maakt in eigentijdse taal de kern van bijbelteksten invoelbaarder. Dat deed Luther ook bij zijn vertaling van de Bijbel in zijn moedertaal Duits. Hij gebruikte woorden uit het dagelijks leven. Van der Zwaard neemt nog meer vrijheid. Je leest bij hem al een stukje van zijn overdenking.

In hopeloze momenten geeft hij mij op vreugdevolle wijze weer houvast.

Graag maak ik u attent op een paar boeken, waarvan ik het vermoeden heb dat ze ons kunnen inspireren/ondersteunen

In het eerste staat een man centraal in het tweede een vrouw. Maar ik vermoed, dat we ons met bepaalde facetten van hen kunnen identificeren. De derde gaat over hoe onze samenleving steeds aan verandering onderhevig is.

Lize Ridzën: De kraanvogels vliegen naar het zuiden

Anna Enquist: Het einde van Anna Ankersmit

Jojo Moyes: De sterrengever.

Egyptische Mythologie

We kennen de hiëroglfen en we hebben allemaal wel eens een afbeelding van het gouden dodenmasker van farao Toetanchamon gezien. Maar hoe kenen de oude Egyptenaren tegen de wereld aan, welke goden aanbaden zij, wat laat hun cultuur ons zien? De Lutherse Kring Harlingen dook op 26 januari 2026 in de bijzonderheden van de Egyptische oudheid.

Al sinds het Stenen Tijdperk wonen de Egyptenaren in een woestijn die doorsneden wordt door de rivier de Nijl die ter plaatse door jaarlijkse overstromingen voor vruchtbare zwarte aarde zorgt. Palmbomen en gewassen gedijen in een zonnig klimaat; hier konden de antieke nomaden voor het eerst overstappen naar stelselmatige landbouw. Kalksteen en graniet was in ruime mate voorhanden en leverde het bouw materiaal voor de tempels en de grafmonumenten. De eenvoudige stenen grafheuvels uit de pre-dynastische periode en de eerste dynastieën van de farao's, zo'n 3000 v. Chr., leidden tot de machtige piramiden die omstreeks 2500 v. Chr. aan de Nijl verrezen.

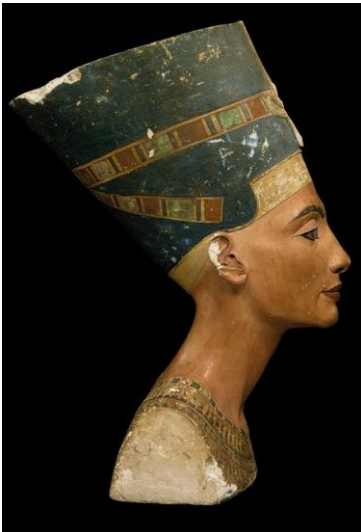

Piramide van Cheops, 146 m hoog

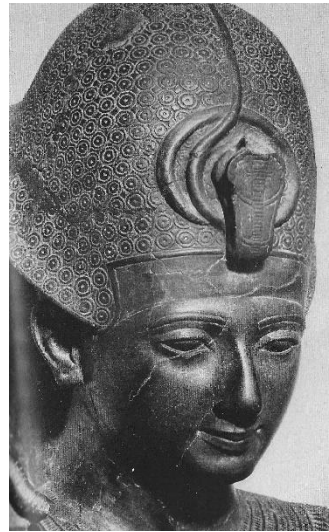
Aan de grootste piramide van het Gizeh-plateau, de piramide van Cheops, is waarschijnlijk 20 jaar gewerkt. Zo'n 20.000 man moeten aan de bouw van dit grafmonument hebben deelgenomen. Stenen moesten over grote afstand worden aangevoerd. Alleen al het voeden en huisvesten van de arbeiders moet een logistieke operatie op zich zijn geweest.

In het binnenste van de piramiden zijn de mummies gevonden, de voorwerpen die aan de doden werden meegegeven en de vele hiërogliefen die ons een goed beeld van de begrafenis ceremonieën hebben gegeven.

Aan het hoofd van de Egyptische samenleving stond de farao, afstammeling en incarnatie van de god Horus. De titel "faraο" ging over van vader op zoon of werd, bij ontstentenis van een geschikte opvolger, overgegeven aan een ander familielid of ook wel aan een succesvolle generaal. Vanwege zijn ongeschonden graftombe met het gouden dodenmasker en andere kostbare voorwerpen werd Toetanchamon misschien de meest tot de verbeelding sprekende farao. Zeer bekend werd de krachtige farao Ramses II, vele films zijn zelfs aan hem gewijd. Onder zijn zoon Merneptah vond de Exodus van de Joden uit Egypte plaats. Heel bekend is ook Nefertiti geworden, gemalin van farao Amenhotep IV vanwege de prachtige buste die van haar gevonden is, nu te bewonderen in het Neues Museum te Berlijn.

Nefertiti

Faraο Ramses II

De Egyptenaren aanbaden alles bij elkaar zo'n 2000 goden, niet gelijktijdig want door de geschiedenis heen waren er lokale verschillen en varieerde de importantie. De zonnegod Ra was de belangrijkste, later ook wel Amon genoemd. Soms werden goden in groepen van 3 of meer aanbeden. De negen belangrijkste goden waren die van de "enneade." Dit is de oudst bekende Egyptische godengroep, die waarschijnlijk dateert uit de 3e dynastie (ca. 2650–2575 v.Chr.). Tot deze groep behoren de goden Atoem, Sjoe, Tefnoet, Geb, Noet, Osiris, Isis, Seth en Nephthys.

Deze vroege goden ontstonden volgens de meeste verhalen in Hermopolis, in Boven-Egypte.

De goden werden afgebeeld in menselijke gedaante, soms met de kop van het dier dat nauw met hen in verband stond. Zo werd de god Anubis, beschermer van doden en van de begraafplaatsen, afgebeeld als mens met de kop van een jakhals. In de grafkamer van farao Toetanchamon bewaakte hij als een prachtig vormgegeven jakhals een schrijn met voorwerpen van de farao. Van de valkgod Horus, zoon van Osiris en Isis, zijn prachtige beelden van een valk gevonden. Thoth werd afgebeeld met de kop van een ibis. Hieronder volgen enkele voorbeelden:

Horus

Isis

Thoth

De zonnegod Ra was de schepper van goden en mensen, Isis en Hathor waren vruchtbaarheidsgodinnen en Ptah was de god van ambacht en techniek. Er was ook een kwaadaardige god, Seth, die erin slaagde zijn broer Osiris te vermoorden. Op zijn beurt werd hij gedood door Horus, de zoon van Osiris. Talloos zijn de verhalen die het Egyptische pantheon nader beschrijven.

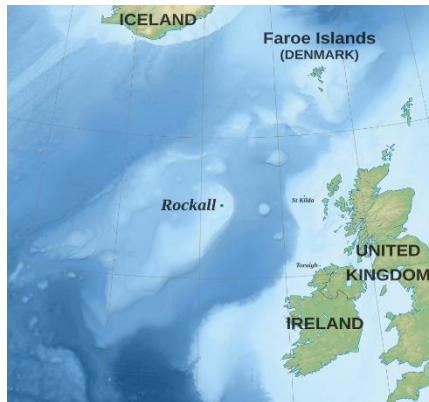
De volgende bijeenkomst van de Kring Harlingen was op 16 maart 2026 aan huis bij John Lamaker, De Spiker 39, 8861 VB Harlingen, tel. 0517-412002. Aanvang 14.00 uur.

De Reis van Sint Brandaan

Middeleeuwse geschriften verhalen van een wonderbaarlijke reis van Ierse monniken door de noordelijke Atlantische Oceaan. Bekend geworden als “De reis van Sint Brandaan” is het 12e eeuwse reisverslag in 2009 nog eens vertaald en bewerkt door de dichter Willem Wilmink.

De Lutherse Kring Harlingen bestudeerde op 20 april 2026 dit bijzondere in dichtvorm weergegeven reisverslag, in totaal bijna 2300 versregels. Men beschikt niet meer over de oorspronkelijke tekst maar moet uitgaan van twee handschriften die rond 1400 in Duitsland zijn ontstaan. Er is zelfs nog een oudere Latijnse uitgave, de Navigatio, maar die is niet volledig.

Hoofdpersoon is de Heilige Brandaan, abt van een klooster in Ierland, die rond 580 n. Chr. is overleden. Deze beschikt over een boek waarin dingen beschreven zijn, zo bijzonder, dat Brandaan het niet kan geloven en daarom uit woede het boek verbrandt. Kijkend naar de smeulende resten verschijnt hem dan een engel die hem opdraagt een reis van 9 jaar te maken en op die manier de gebeurtenissen uit het boek zelf mee te maken en zich te overtuigen van de waarheid. Pas daarna mag hij, na 9 jaar, terugkeren naar zijn klooster.

Het gebied waarin Sint Brandaan rondreisde

Brandaan bouwt een schip en steekt in zee. Aan boord is een kleine kapel ingericht waarin twee kapelaans dienst doen. Vanaf het begin belanden zij in wonderlijke situaties, zoals een los op het strand liggend sprekend hoofd van een gestrafte zondaar, een ijselijk monster half vrouw met een staart en een eiland dat

op de rug van een zeer grote vis blijkt te liggen. Ook andere vreemde wezens neemt men waar. Vaak treft Brandaan zielen aan die wegens zonden, begaan tijdens hun leven, vreselijke straffen uitdienen. De milde, tot tranen toe bewogen Sint Brandaan, biedt dan regelmatig aan te trachten door gebeden de straffen te verlichten. Maar daar gaan de zielen, wetend dat ze terecht gestraft worden, vaak niet op in.

Verder varende naar het noordoosten treffen ze een kluizenaar aan op een eenzame rots ver in zee. De man was vroeger koning van Pamfilië en Cappadocië geweest en zit daar een straf uit wegens vreselijke moorden. Ook hij wacht gelaten op de Dag des Oordeels, gelovend dat "God na wat men hier ontberen moet, ons in Zijn hemelrijk begroet!"

Rockall. Op deze rots zou de kluizenaar gezeten kunnen hebben.

Na lange tijd bereiken Brandaan en zijn mannen een vreselijke plek die de ingang van de hel moet zijn. Men hoort knarsetanden en weeklagen. Het stinkt er bovendien afschuwelijk maar ze weten dit oord te ontvluchten.

Heel veel later bereiken ze een eiland met paradijselijke omstandigheden: mooie bossen en rijke rivieren van balsem, zoete siropen, olijfolie en honing. Er is een prachtig kasteel waaruit één van de monniken, verleid door de duivel, een kostbaar versierde teugel steelt. Dat zal hem duur te staan komen. De duivel eist de kapelaan op en ze moeten hem achterlaten. Maar dit gaat Brandaan te zeer aan het hart en hij bidt vurig tot Maria dat de man vrijgelaten zal worden. Uiteindelijk geeft de duivel de man terug: ernstig gewond, zwartgeblakerd en besmeurd met pek wordt de kapelaan op het scheepsdek gesmeten. Met de uit de hel bevrijde kapelaan zeilt men verder maar enkele malen blijft de duivel proberen de verzengde kapelaan terug te krijgen. Zo komen ze langs een berg waaruit een hele

schare vurige duivels aan komt vliegen, smijgend met gloeiende schichten en vurige ballen.

Vlammen en vurige ballen: Brandaan moet op IJsland geweest zijn.

Sint Brandaan en zijn mannen nemen nu aan dat ze wel genoeg beleefd hebben en bidden dat ze naar huis mogen. Helaas duurt dat nog even.

Na nog enige avonturen, waarbij het schip onder andere verzeild raakt in een grote school niet ongevaarlijke griendwalvissen, en waarbij af en toe zondaars die boete moeten doen worden ontmoet, zien zij tenslotte Judas.

Judas zit al eeuwenlang in de hel vanwege het verraden van de Heer en ondergaat daar onbeschrijflijke martelingen. Maar op zondag wordt hij heel even door de duivels losgelaten, anders zou hij het niet volhouden. Op één van die zondagen vinden Brandaan en zijn mannen hem. Sint Brandaan vraagt hem dan; "Als iemand voor u bad, denkt u dat God dan genade had?" Hierop antwoordt Judas dat hij geen genade verwacht omdat hij met God ook geen erbarmen heeft gehad. Nu probeert Brandaan om de duivel, die de volgende dag terug zal komen, af te schrikken door al zijn meegenomen relikwieën op het dek uit te stallen. Het mocht niet baten. Judas werd met haken met gloeiende punten aangevat en weer weggedragen naar de hel.

Heel ver weg komen Brandaan cs. doodvermoeid bij schitterende landouwen aan met overvloedig koren, vruchten, wijn, vlees en vis. De streek heet Multum Bona Terre en ligt rondom een onmetelijk hoge berg, de Mons Syone (een verwijzing naar het Bijbelse Sion?). Er is een mooie rijke burcht, met wel zesduizend torens, bewaakt door vuurspuwende draken. Maar mensen zien ze er niet. Toch duiken er

na enige tijd vreemd uitziende wezens op: mensen met een hoofd als een zwijn, met wolvetanden, met poten als honden en een hals als van een kraan. Ze hebben grote bogen en pijlen bij zich, hebben lange baarden en rochelen vervaarlijk als wilde beren. Het zijn Walseranden.

Eens waren deze Walseranden engelen geweest maar bij de opstand van Lucifer hadden ze zich afzijdig gehouden. Daarom zijn ze later niet al te hard gestraft en is hun een mooi land toegewezen. Na de kennismaking zeilen Brandaan en zijn bemanning weer verder.

Een laatste vreemde ontmoeting hebben ze met een klein ventje van één duim lang die op een blad op zee rond dobert. Het mannetje doopt een griffel in de zee en laat die uitdruipe in een kommetje. Hij is bezig de zee te meten en zal daar pas klaar mee zijn op de Dag des Oordeels. "Net zo min als het meten klaar is als de Dag des Oordeels daar is, net zo min lukt het jou en de jouwen om alle wonderen te aanschouwen," aldus het kleine mannetje.

Na nog een vreemde ervaring met onder water klokgelui en zingende priesters, informeert Brandaan bij de schrijver-kapelaan, die aantekening van alles houdt, hoever de reis nu gevorderd is. Deze schrijver antwoordt dat het reisboek nu helemaal vol is. Dan weet Sint Brandaan dat hij naar huis mag gaan om daar het boek aan Maria op te dragen.

Thuisgekomen wordt het boek door Sint Brandaan in het klooster gebracht. Een engel van God daalt neer en zegt "Wees welkom Brandaan, je reis is nu gedaan. Je mag op aarde leven zolang je daarom blijft geven, en wil je niet langer leven, weet dan dat er in de hemel een stoel voor jou gereed is."

Ter ere van Brandaan wordt een kerk gebouwd met 9 altaren, symbool voor de 9 jaren die de reis geduurd heeft.

In de slotregels wordt de lezer gemaand alles wat er in het boek beschreven staat te geloven. Opdat wij de goede Sint Brandaan niet vergeten die boven in de hemel ons gedenkt met zijn gebeden.

De volgende bijeenkomst van de Kring Harlingen is op 8 juni 2026 te Leeuwarden ten huize van Tietie Westra. Daar zal ds. Jan van Twist uitweiden over het thema "Genade."

Kerkgebouw

Nieuwe Oosterstraat 28 -30
8911 KN Leeuwarden

Website

www.luthersekerkleeuwarden.nl

**Contact voor Pastorale
zorg en Bezoekwerk**

bij ziekte,
ziekenhuisopname

Fam. A. Bakker
Elgersmastate 25,
8925 BB Leeuwarden
058-2663014

Postadres

Secretariaat kerkenraad
Nieuwe Oosterstraat 28-30
8911 KN Leeuwarden

Rekening kerk

T.n.v. Evangelisch-Lutherse
Nieuwe Oosterstraat 28-30, 8911 KN Leeuwarden

NL91INGB00008256 95

Rekening restauratiefonds

T.n.v. Evangelisch-Lutherse
Nieuwe Oosterstraat 28-30, 8911 KN Leeuwarden

NL76 RABO 0373 7409 48

Rekening diaconie

T.n.v. Diaconie Evangelisch-Lutherse Gemeente Leeuwarden,

NL46INGB 0001 2352 63

Bij wijziging van adres en andere gegevens van belang voor de ledenadministratie graag bericht aan :
Ledenadministratie ELG Leeuwarden
p.a. Nieuwe Oosterstraat 28, 8911 KN Leeuwarden
kerkrentmeester.westerbeek@gmail.com

„De Friese Lutheraan“

redactie
opmaak
druk en verzending

de kerkenraad
Elisabeth Huxdorff
Dekker drukwerken/FRL Post

